

1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

1α. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Η Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΟΚ, που υπογράφηκε στη Ρώμη την 25/3/1957 έθεσε τα θεμέλια για την ΟΝΕ. Η σταθερότητα των νομισμάτων ετίθετο σαν κανόνας αλλά περισσότερη έμφαση εδίδετο στην εγκαθίδρυση μιας ενιαίας αγοράς με την άρση των εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων. Δεν περιείχε ιδιαίτερες διατάξεις για την άσκηση μιας κοινής μακροοικονομικής πολιτικής. Η σύσταση όμως της «Νομισματικής Επιτροπής» αναγνώριζε την ανάγκη για ένα χαλαρό συντονισμό της νομισματικής πολιτικής.

1β. Η SMITHSONIAN AGREEMENT

Η κρίση του δολαρίου οδήγησε στη Smithsonian Agreement τον Δεκέμβριο του 1971. Η συμφωνία αυτή υπογράφηκε στην Ουάσιγκτον από τις 10 ισχυρότερες βιομηχανικά χώρες. Ορίζει ότι κάθε νόμισμα μπορεί να κυμαίνεται σε σχέση με το δολάριο ΗΠΑ $\pm 2,25\%$. Το μέγιστο εύρος κάθε νομίσματος προς το δολάριο έφθανε το 4,50%. Αυτό σήμαινε ότι δύο νομίσματα κοινοτικών κρατών μπορούσαν να φθάσουν σε διακύμανση μεταξύ τους μέχρι και 9%. Στην πορεία κρίθηκε από την ΕΟΚ ότι ο ανωτέρω βαθμός διακύμανσης (9%) προωθούσε τη χρήση του δολαρίου σαν νόμισμα διεθνών συναλλαγών και δεν ευνοούσε τα συμφέροντα των κρατών-μελών ούτε τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

1γ. Η ΕΚΘΕΣΗ ΠΙΕΡ ΒΕΡΝΕΡ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ταχθεί ήδη από το 1965 υπέρ του μικρού εύρους διακύμανσης των νομισμάτων. Αυτό αναφέρεται στην έκθεση Μπαρ του 1968 και στην απόφαση της Συνόδου Κορυφής της Χάγης το Δεκέμβριο του 1969. Για το σκοπό αυτό συστήνεται μια ομάδα εργασίας για να μελετήσει το θέμα υπό την προεδρία του Πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου Πιερ Βερνέρ. Η έκθεση Βερνέρ, που υποβλήθηκε τον Οκτώβριο του 1970, πρότεινε μια διαδικασία σε τρία στάδια, ώστε μέχρι το 1980 να επιτευχθεί ο στόχος για μία οικονομική και νομισματική ένωση. Συνιστούσε το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής και παράλληλα τη διακύμανση των νομισμάτων σε στενά περιθώρια. Τόνιζε την ανάγκη για ένα πλαίσιο κανόνων δημοσιονομικής πολιτικής, χρηματοδότησης των ελλειμμάτων και πρότεινε, έστω με ασάφεια, τη δημιουργία ενός κέντρου λήψης απόφασης για την οικονομική πολιτική και ενός κοινοτικού συστήματος κεντρικών τραπεζών. Οι εταίροι διαφώνησαν για ορισμένες συστάσεις αλλά συμφώνησαν στην πραγματοποίηση της ΟΝΕ σε τρία στάδια.

Δυστυχώς η υλοποίηση της Εκθεσης Βερνέρ δεν κατέστη δυνατή. Η απόφαση των ΗΠΑ τον Αύγουστο του 1971 να αφήσουν ελεύθερη τη διακύμανση του δολαρίου, η αστάθεια των χρηματοδοτικών αγορών και ιδιαίτερα αυτών της Γαλλίας και οι πιέσεις στο γερμανικό μάρκο ακύρωσαν την προσπάθεια.

1δ. ΤΟ ΦΙΔΙ ΣΤΟ ΤΟΥΝΕΛ

Η ΕΟΚ αποφάσισε τον Απρίλιο του 1972 να δημιουργήσει το φίδι στο τούνελ (the snake in the tunnel). Το όριο των ενδοκοινοτικών συναλλαγματικών διακυμάνσεων ορίστηκε στο 2,25% (το φίδι) και το εύρος των διακυμάνσεων των κοινοτικών νομισμάτων σε σχέση με το δολάριο ΗΠΑ στο 4,50% (το τούνελ).

Το νέο σύστημα λειτούργησε αρχικά με μέλη τη Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Δανία και με τη συμμετοχή της Νορβηγίας και Σουηδίας.

Οι κρίσεις του πετρελαίου, οι οικονομικές αποκλίσεις και η εξασθένηση του δολαρίου υπονόμισαν και αυτή την προσπάθεια. Τον Ιούνιο του 1972 το Ηνωμένο Βασίλειο εγκατέλειψε το σύστημα λόγω των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων του. Τον Φεβρουάριο του 1973 απεχώρησε η Ιταλία. Στις 19/3/73 το φίδι βγήκε από το τούνελ και άρχισε την ανεξάρτητη διακύμανσή του σε σχέση με το δολάριο. Τον Ιανουάριο του 1974 έφυγε η Γαλλία για να επανέλθει μετά από 18 μήνες και να ξαναφύγει οριστικά τον Μάρτιο του 1976.

Το 1977 αποχώρησε η Σουηδία και το 1978 η Νορβηγία. Τελικά το φίδι κατέληξε σε μια ζώνη γερμανικού μάρκου στην οποία μετείχαν η Γερμανία, η Δανία και οι χώρες της Μπενελούξ.

1ε. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η αποτυχία της ΟΝΕ, όπως προωθήθηκε από την Εκθεση Βερνέρ και το φίδι στο τούνελ, δεν απαγοίτευσε τους κοινοτικούς εταίρους. Στις 13/3/1979 τέθηκε σε εφαρμογή το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (European Monetary System, EMS) που στηριζόταν σε τρεις άξονες:

α) Την Ευρωπαϊκή νομισματική μονάδα (European Currency Unit, ECU).

Αποτελείται από ένα καλάθι νομισμάτων όπου το μερίδιο συμμετοχής κάθε χώρας καθορίζεται με βάση τη συμμετοχή των κρατών-μελών στο κοινοτικό ΑΕΠ και στο εξωτερικό εμπόριο της ΕΟΚ.

Σήμερα το καλάθι έχει διαμορφωθεί ως εξής:

NOMISMA ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΒΑΡΟΣ

NOMISMATOS ENANTI TOY ECU NOMISMATOS

DEM 0,6242 1,91007 32,67943

FRF 1,332 6,40608 20,79275

GBP 0,08784 0,786652 11,16631

NLG 0,2198 2,15214 10,21309

BEF/LUF 3,431 39,396 8,70901

ITL 151,8 2106,15 7,20746

ESP 6,885 152,493 4,23711

DKK 0,1976 7,2858 2,71212

IEP 0,008552 0,792214 1,07951

PTE 1,393 195,792 0,71147

ΔPX 1,44 292,867 0,49169

Σημείωση: 1) Οι ποσότητες του Βελγικού και Λουξεμβουργιανού φράγκου είναι 3,301 και 0,130 αντίστοιχα.

2) Τα νομίσματα των τριών νέων κρατών-μελών της ΕΕ (Αυστρία, Σουηδία, Φιλανδία) δεν εισήχθησαν στο καλάθι λόγω του αναμενόμενου από 1/1/99 αμετάκλητου καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών και της αντικατάστασης του ECU από το Ευρώ.

Το ECU χρησιμοποιείται σαν λογιστική μονάδα (σαν μέγεθος αναφοράς στο μηχανισμό συναλλάγματος, για το δείκτη απόκλισης και το μηχανισμό παρέμβασης, στα όργανα και τις επιτροπές της Ε.Ε. και κύρια στη σύνταξη του προϋπολογισμού). Στον ιδιωτικό τομέα χρησιμοποιείται στην έκδοση δανείων στις διεθνείς κεφαλαιοαγορές και περιορισμένα στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές, ενώ ελάχιστα σαν αποθεματικό νόμισμα. Σαν μέσο πληρωμής η λειτουργία του περιορίζεται στις μεταβιβάσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων και σε μικρό βαθμό στις ιδιωτικές συναλλαγές.

Από τη φύση του δεν είναι αυτοτελές νόμισμα, αλλά αποτελεί σύνθεση των νομισμάτων των κρατών-μελών.

β) Το Μηχανισμό των Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (Exchange Rate Mechanism, ERM).

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό με βάση τις ισοτιμίες των νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών-μελών εξάγεται ένα σύνολο ισοτιμιών και ορίων διακύμανσης. Για κάθε νόμισμα υπάρχει μια κεντρική ισοτιμία με το ECU. Στη συνέχεια καθορίζεται μια σειρά διμερών ισοτιμιών για κάθε ζεύγος νομισμάτων με όρια διακύμανσης $\pm 2,25\%$. Παλιότερα για ορισμένα νομίσματα είχε ορισθεί όριο διακύμανσης $\pm 6\%$. Η αλλαγή στις ισοτιμίες γίνεται μετά από κοινή συμφωνία. Όταν ένα νόμισμα φθάσει στο πρόθυρο απόκλισης, δηλαδή στο 75% της μεγίστης δυνατής απόκλισης, το κράτος - μέλος οφείλει να παρέμβει στις αγορές συναλλάγματος και να λάβει νομισματικά και δημοσιονομικά μέτρα για τη στήριξη του νομίσματος.

γ) Το μηχανισμό οικονομικής αλληλεγγύης

Κάθε κράτος - μέλος συνεισφέρει ένα ποσοστό 20% των συναλλαγματικών του διαθεσίμων προς το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας (FECOM, EMCF). Στη συνέχεια οι κεντρικές τράπεζες πιστώθηκαν με ένα αντίστοιχο ποσό εκφρασμένο σε ECU. Τα μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν το ποσό αυτό για τις παρεμβάσεις τους στις αγορές συναλλάγματος.

Διετεθή επίσης ένα ποσό 25 δις ECU για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των χωρών με σημαντικά ελλείμματα στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών και πόροι με τη μορφή βραχυπρόθεσμου δανεισμού (μηχανισμός βραχυπρόθεσμης χρηματοδοτικής στήριξης).

Στο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών δεν μετέχουν όλες οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Η Ελλάδα δεν συμμετείχε ποτέ ως τώρα. Το σύστημα λειτούργησε αποδοτικά. Από το 1979 έως το 1990 είχαν γίνει μόνο 12 συναλλαγματικές αναπροσαρμογές. Οι χώρες που συμμετείχαν παρουσίασαν μεγαλύτερη σύγκλιση στα οικονομικά μεγέθη και μικρούς ρυθμούς πληθωρισμού.

Το 1992 και 1993 οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δέχθηκαν ισχυρές πιέσεις από τις κερδοσκοπικές κινήσεις στις νομισματικές αγορές. Το πρώτο εξάμηνο του 1993 πραγματοποιήθηκαν δύο επανευθυγραμμίσεις (η λίρα Ιρλανδίας, η ισπανική πεσέτα και το εσκούδο Πορτογαλίας υποτιμήθηκαν).

Το 1993-'94-'95 παρέμειναν εκτός του ΜΣΙ η Ελλάδα, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Στις 2 Αυγούστου 1993, λόγω των πρωτοφανών πιέσεων στην αγορά συναλλάγματος οι Υπουργοί των Οικονομικών και οι Διοικητές των κεντρικών τραπεζών αποφάσισαν να διευρύνουν τα περιθώρια διακύμανσης για τις υποχρεωτικές παρεμβάσεις σε $\pm 15\%$, ενώ οι κεντρικές ισοτιμίες έμειναν αμετάβλητες.

Τα περιθώρια αυτά ισχύουν και σήμερα, αλλά στην πράξη τα δύο τελευταία χρόνια οι αποκλίσεις κυμάνθηκαν από 2,25% έως 6%. Στις 12 Οκτωβρίου 1996 το Φιλανδικό μάρκο εισήλθε στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, ενώ στις 24 Νοεμβρίου 1996 επανέκαμψε η ιταλική λίρα.

1ζ. Η ΕΚΘΕΣΗ ΝΤΕΛΟΡ

Τον Ιούνιο του 1988 η Σύνοδος Κορυφής του Άννοβερου συνέστησε την Επιτροπή για τη μελέτη της ΟΝΕ υπό την προεδρία του τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ. Στην Επιτροπή συμμετείχαν οι Διοικητές των κεντρικών τραπεζών και ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες. Το πόρισμα αυτής υποβλήθηκε τον Απρίλιο του 1989 και είναι γνωστό σαν Έκθεση Ντελόρ. Πρότεινε την ολοκλήρωση της ΟΝΕ σε τρία στάδια.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης του Ιουνίου 1989 αποφάσισε να προχωρήσει στο πρώτο στάδιο από τον Ιούλιο του 1990. Το στάδιο αυτό θα διαρκούσε μέχρι το τέλος του 1993 και προέβλεπε την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων. Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συγκάλεσε στη Ρώμη Διακυβερνητική Διάσκεψη για να προετοιμάσει τις τροποποιήσεις που απαιτούντο στη Συνθήκη της Ρώμης.

1η. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στις 10 Δεκεμβρίου 1991 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που συνήλθε στο Μάαστριχτ, αποφάσισε την τροποποίηση της Συνθήκης προκειμένου να προχωρήσει στην εγκαθίδρυση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και παράλληλα έλαβε μέτρα για την προώθηση της πολιτικής και αμυντικής συνεργασίας. Η επίσημη ονομασία είναι «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση» (Treaty on European Union, Trait_ sur l' Union Europ_enne). Η πραγματοποίηση της ΟΝΕ ήταν η βάση της Συνθήκης που προέβλεπε επίσης τρία στάδια:

α) Το πρώτο στάδιο (Ιούλιος 1990 - Δεκέμβριος 1993) περιελάμβανε:

— το συντονισμό της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής

— την ολοκλήρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς (κοινή αγορά, common market, march_ unique)

— την προετοιμασία του δεύτερου σταδίου. Ειδικότερα στο νομισματικό τομέα το έργο αυτό ανέλαβε η Επιτροπή Διοικητών των κεντρικών τραπεζών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

β) το δεύτερο στάδιο (Ιανουάριος 1994 - Δεκέμβριος 1996 ή 1998).

Στη διάρκεια της φάσης αυτής:

— στον οικονομικό τομέα ενισχύεται η δράση των οργάνων της Ε.Ε. για την ορθή λειτουργία της ενιαίας αγοράς και της πολιτικής ανταγωνισμού όπως επίσης για ένα αποτελεσματικότερο οικονομικό συντονισμό που περιλαμβάνει μηχανισμό πολυμερούς εποπτείας για την παρακολούθηση των προγραμμάτων σύγκλισης.

— στο νομισματικό τομέα έχουμε την ίδρυση την 1/1/94 του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος που λειτουργεί αρχικά στο κτίριο της BIS στη Βασιλεία και από τον Οκτώβριο στο Eurotower της Φραγκφούρτης. Το ENI (European Monetary Institute, Institut Mon_taire Europ_en) έχει μέλη τις εθνικές κεντρικές τράπεζες και προωθεί:

— την ενίσχυση του συντονισμού των νομισματικών πολιτικών

— εποπτεύει την ανάπτυξη της ECU και τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, ενώ ενσωματώνει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας

— παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες για νομισματικά θέματα στα όργανα της Ε.Ε. και τις κυβερνήσεις των κρατών-

μελών

— προετοιμάζει το τρίτο στάδιο: ίδρυση και τρόπος λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ενιαία νομισματική και συναλλαγματική πολιτική, εποπτεία πιστωτικού συστήματος, συστήματα πληρωμών, έκδοση ενιαίου νομίσματος, εναρμόνιση κανόνων στατιστικής, λογιστικής και συστημάτων πληροφορικής των κεντρικών τραπεζών.

γ) Το τρίτο στάδιο θα άρχιζε την 1/1/1997 εάν η πλειοψηφία των κρατών-μελών πληρούσε τα κριτήρια σύγκλισης. Αυτό όμως δεν κατέστη δυνατό. Σύμφωνα με την ετήσια εκθεση του ΕΝΙ που δόθηκε στη δημοσιότητα τον Απρίλιο του 1995 μόνο το Λουξεμβούργο και η Γερμανία πληρούσαν τα κριτήρια σύγκλισης. Η Γερμανία δεν πληρούσε στο τέλος του 1995 το κριτήριο των δημοσιονομικών ελλειμμάτων (3% του ΑΕΠ).

Εν τούτοις πολλά κράτη - μέλη προσέγγιζαν τους ονομαστικούς δείκτες ή είχαν τάση να συμμορφωθούν μέχρι το 1998. Δυσκολίες υπήρχαν μόνο για την Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία και Ελλάδα.

Το τρίτο στάδιο χαρακτηρίζεται από:

— την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που θα υποκαταστήσει το ΕΝΙ και θα αναλάβει μεταξύ άλλων τον καθορισμό και την εφαρμογή της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και την εκτέλεση της συναλλαγματικής πολιτικής που θα αποφασίζεται από την Ε.Ε.

— την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος.